

НОВИ САД - 1842 - Александра Карађорђевића, сина вође Првог српског устанка Карађорђа, Народна скупштина одржана на Врачару, прогласила је за кнеза Србије, пошто су уставобранитељи протерали Михаила Обреновића. У време његове владавине донет је Грађански законик (1844.) и реформисано судство, а Србији су 1856. на Париском конгресу дате гаранције великих сила. Кнез Александар довео је у тадашњу Србију мноштво школованих Срба из Аустрије, већином из Војводине. Због супротстављања Савету и делимичног везивања за Аустрију, једна струја уставобранитеља збациће га 1858. на Светоандрејској скупштини, када ће на престо бити враћен књаз Милош Обреновић.

Данас је петак, 14. септембар, 258. дан 2018. До краја године има 108 дана.

1262 - Снаге кастиљанског краља Алфонса X Ученог заузеле су луку Кадис на обали Атлантског океана, окончавши петовековну маварску окупацију града.

1321 - Умро је италијански писац и мислилац Данте Алигијери (право име Алигијери Дуранте) највећи италијански песник. Изучавао је језике, право и филозофију, а бавио се и политиком, због чега је 1302. доживотно протеран из родне Фиренце. Одбио је да се врати у Фиренцу и када је 1316. помилован, па је и умро у изгнанству, у Равени. У делу "Божанствена комедија" помиње и српског (рашког) краља Милутина. Остала дела:

"Нови живот" (са аутобиографским цртама), "О писању на вулгарном језику", "Риме", филозофски спис "Гозба", "О монархији", "Еклоге", "Посланице".

1523 - Умро је папа Адријан VI, једини Холанђанин поглавар римокатоличке цркве у њеној историји. Папа је постао у јануару 1522. и његов понтификат трајао је непуне две године. Није успео да оствари замисао о заједништву европских земаља у рату против Турске.

1547 - Рођен је холандски државник Јохан ван Олденбарневелт, отац модерне холандске државе. Заједно с Виљемом Оранским, који се налазио на челу новостворене протестанске републике Уједињених Провинција Низоземске, предводио је крајем 16. века побуну против Шпанаца. Побуна је била и верски мотивисана, због строгог римокатолицизма Шпаније. Одлучујуће је допринео економском полету Холандије, трговинској експанзији и оснивању Холандске источноиндијске компаније, али је његов умерени протестантизам толико засметао Виљемовом сину принцу Морису од Насауа да га је ухапсио под оптужбом за религиозну субверзију и 1619. погубио, што историчари сматрају најтамнијом мрљом ране холандске историје.

1580 - Рођен је шпански писац Франсиско Гомес де Кеведо и Виљегас, сатиричар који је због заједљивог језика и отровног пера био и повлашћен на двору и затваран. Изванредно је сликао живот улице. Али његова лирика је израз изузетне барокне истанчаности. Дела: "Живот лупежа", "Сан лобања", "Плутонов свињац", "Дом полуделих од љубави", "Књига о свим стварима и још о многим другим", збирке поезије "Шпански Парнас", "Три последње кастиљанске Музе".

1752 - Велика Британија и њене колоније прихватиле су Грегоријански календар, па је уместо 3. септембра према Јулијанском календару рачунање времена настављено 14. септембром. Протестантске земље тешко су прихватале реформу календара из окриља римокатоличке цркве.

1812 - Француски цар Наполеон I ушао је у Москву, коју су Руси у повлачењу запалили, спречивши зимовање и снабдевање његових трупа. Француске трупе ће убрзо почети повлачење пошто им је било онемогућено свако снабдевање. Из Русије се на крају повукло свега неколико десетина хиљада војника иако је Наполеон у поход на Русију кренуо с војском од око 600.000 војника.

1829 - После пораза у рату који је 1828. започела против Русије, Турска је у Једрену потписала мировни уговор којим је Русији препустила делту Дунава и кавкаску црноморску обалу. На основу Једренског мира, 1830. Србија је добила хатишериф (султанов указ) о самоуправи, а Грчка независност.

1851 - Умро је амерички писац Џејмс Фенимор Купер, зачетник историјског романа у америчкој литератури. Изградио је литерарни тип пионира на граници, часног, усамљеног, оданог хероја, праузора многих јунака у америчкој књижевности и у филмовима о Дивљем западу. Утицао је и на бројне европске писце пустоловних романа. Дела: романи "Шпијун", "Пилот", "Тхе Браво", "Индијанци", циклус романа "Приче о Кожној Чарапи" ("Ловац на јелене", "Последњи Мохиканац", "Извидник", "Пионири", "Прерија").

1852 - Умро је британски војсковођа и државник фелдмаршал Велингтон Артур Велзли, који се прославио ратовима против француског цара Наполеона I. Када се Наполеон 1815. вратио на власт, након бега са Елбе, Велингтон је постао врховни савезнички командант и поразио га је 18. јуна 1815. код Ватерлоа (данас Белгија). Као председник владе од 1828. до 1830. опирао се изборној реформи.

1886 - Рођен је чешки дипломата Јан Масарик, шеф чехословачке дипломатије од 1940, потом од 1945. до 1948, син првог председника Чехословачке Томаша Масарика. У марту 1948. извршио је самоубиство, како је званично саопштено.

1911 - Руски председник владе Петар Столипин смртно је рањен у атентату у позоришту у Кијеву и умро је четири дана доцније. Као шеф владе од 1906. спроводио је крупне либералне реформе, чији се учинак различито тумачи.

1914 - Генерал Ерих фон Фалкенхајн заменио је у Првом светском рату генерала Хелмута фон Молткеа на месту начелника штаба немачке Врховне команде.

1918 - На Солунском фронту почела је масивна артиљеријска припрема за офанзиву, односно пробој фронта. Припрема је трајала до почетка пробоја 15. септембра у 5:30

часова када је око 2.000 артиљеријских цеви огласило почетак напада савезничких армија, при чему су ударни део пробоја изнели Срби. Овај датум прихваћен је данас као Дан артиљерије и Дан Мешовите артиљеријске бригаде Војске Србије.

1920 - Рођен је Марио Бенедети, уругвајски књижевник и један од највећих латиноамеричких писаца. Аутор преко 80 збирки песама, новела, есеја и позоришних комада, Бенедети је постао познат романом "Одмор" (1960.) који је преведен на чак 19 језика. Био је друштвено ангажован, године 1971. основао је "Покрет 26. март" левичарску коалицију која је деценијама доцније преузела власт у Уругвају.

1927 - У аутомобилској несрећи погинула је америчка играчица Исидора Данкан, једна од најзначајнијих балерина 20. века, зачетник модерног балетског правца у којем слободно обликован играчки покрет изражава емоције. Написала је више чланака и расправа о балету и аутобиографију "Мој живот".

1937 - Умро је чехословачки државник Томаш Масарик, професор Прашког универзитета, филозоф. Био је први председник Чехословачке од 1918. до 1935. Основао је 1900. Народну странку, која је 1905. преименована у Прогресивну партију. Од 1907. био је посланик у скупштини (рајхсрату) Аустрије у којем се борио против режима Аустро-Угарске монархије, односно за већа права Чеха. Противио се агресивној аустроугарској политици на Балкану и анексији Босне и Херцеговине и веома је утицао на српску (и југословенску уопште) националистичку омладину уочи Првог светског рата. Рат је провео у емиграцији, настојећи да добије сагласност савезника за независност Чехословачке. Дела:

"Социјално питање", "Принципи морала Дејвида Хјума", "Основе конкретне логике", "Идеали хуманитета", "Најновија филозофија религије".

1939 - Хеликоптер "ВС-300" руског конструктора Игора Сикорског, који је емигрирао у САД, извео је први успешан хеликоптерски лет у историји ваздухопловства.

1941 - Рођен је Богдан Тирнанић. Један од најоригиналнијих аутора српског новинарства и публицистике, филмски критичар и колумниста. Рођен у Београду, новинарством је почео да се бави шездесетих 20. в. Био је уредник авангардног омладинског часописа

"Сусрет", главни уредник "РТВ ревије", уредник културне рубрике магазина "НИН", главни уредник часописа "Њу момент". Објављивао је и у "Политици", "Борби", "Дневном телеграфу". Добитник је награда "Лаза Костић", "Југ Гризел", "Веселко Тенжера". Уживао је ретку популарност код широке читалачке публике. Књиге: "Београд за почетнике", "Оглед о Паја Патку", "Цоца-Цола арт", "Црни талас". Улоге: "Рани радови" Желимира Жилника ("Златни медвед" у Берлину), "Црни бомбардер", "Живети као сав нормалан свет", "Због једне дивне црне жене", серија "Отписани". Косценариста је филмова "Дечко који обећава", "Последњи круг у Монци".

1959 - Совјетска "Луна 2" постала је први васионски брод који се спустио на Месец.

1960 - У Багдаду је окончан састанак представника земаља произвођача нафте на којем је донесена одлука о оснивању ОПЕК (Организација земаља извозница нафте).

1982 - Дан после аутомобилске несреће, умрла је принцеза Грејс од Монака, бивша америчка филмска глумица Грејс Кели. Филмови: "Тачно у подне", "Провинцијалка" (Оскар), "Позови М ради убиства", "Високо друштво", "Прозор у двориште".

1982 - У експлозији бомбе коју су у средиште либанске Хришћанске партије Фаланге подметнули исламски терористи, погинуо је председник Либана Бешир Џемаил и још 20 особа.

1995 - Руски председник Борис Јељцин одбио је да потпише законе Државне думе којима би се Русија одрекла примене санкција против СР Југославије и увела их против Хрватске.

1996 - Камбоџански краљ Нородом Сиханук објавио је формални опрост једном од вођа маоистичке организације "Црвени Кмери" Јенгу Сарију, оптуженом због улоге коју је имао у периоду њихове владе. Црвени Кмери, односно њихов вођа Пол Пот владали су Камбоџом од априла 1975. до јануара 1979.

1997 - У пожару у рафинерији нафте у Висакапатаму на југу Индије погинуло је најмање

56 особа, а истог дана у централном делу те земље погинуо је 81 путник када се пет вагона експресног воза сурвало с моста у реку.

1997 - У судару америчког и немачког војног авиона изнад Атлантског океана близу обале Намибије погинуле су 33 особе.

1999 - У Јајце су, из Сплита, враћени посмртни остаци последњег владара средњовековне Српске деспотовине и Босне Стјепана Томашевића, где су положени у реновирани римокатолички манастир Светог Луке. Томашевић, који је био ожењен Јеленом Бранковић најстаријом кћерком српског деспота Лазара Бранковића, био је деспот Србије од марта до јуна 1459. а од 1461. до 1463. је владао Босном с титулом "краљ Срба, Босне, Приморја, Хумске земље, Доњих Краја, Усоре, Соли, Подриња и Западних страна". Погубио га је турски султан Мехмед II 1463.

2000 - Високи функционер кинеске скупштине Ченг Кеџи погубљен је под оптужбом да је примио мито од пет милиона долара. Ченг Кеџи је највиши кинески званичник осуђен на смрт, због корупције, од 1949.

2001 - Умро је Ахмад Шах Масуд, годинама водећи герилски командант у Авганистану против владајућих талибана, подлегавши повредама које му је пет дана раније нанео терориста, самоубица који је активирао експлозив у Масудовој канцеларији.

2003 - Грађани Шведске су се на референдуму убедљивом већином изјаснили против увођења евра као званичне валуте у тој земљи. Увођење евра су такође одбили Британци и Данци.

2003 - Војска је пучем преузела власт у малој западноафричкој земљи Гвинеја Бисао (негдашња Португалска Гвинеја).

2004 - У експлозији аутомобила бомбе на препуној пијаци у западном делу Багдада, у непосредној близини полицијске станице, погинуло је 47, а рањено преко стотину особа. Одговорност за напад преузела је побуњеничка група коју предводи сарадник Ал Каиде

Абу Мусаб ал Заркави.

2005 - Умро је амерички филмски продуцент и режисер Роберт Вајс, који је освојио четири Оскара за мјузикле "Прича са западне стране" и "Моје песме, моји снови".

2005 - У једанаест самоубилачких бомбашких напада у Багдаду погинуло је више од 150 особа, а рањено око 540.

2007 - Међународни Црвени крст саопштио је да је најмање 150 особа погинуло, а више стотина хиљада евакуисано, због поплава и олујног невремена које је погодило Африку. Невременом су највише погођене Етиопија, Руанда и Уганда. Уједињене нације саопштиле су да су поплаве угрозиле 500.000 становника 12 афричких земаља и уништиле обрадиво земљиште и стамбене објекте а у неким земљама поплавлени су цели градови.

2009 - Умро је амерички глумац Патрик Свејзи. Најпознатије улоге остварио је у филмовима "Прљави плес", који је био велики хит, и "Дух". Био је познат и као одличан професионални плесач, каријеру је и започео у мјузиклима на Бродвеју.

(Танјуг)